

Summovník Jana Augusty a jeho dochování.

Příspěvek k tématu bratrské knižní kultury a k možnostem jejího dalšího výzkumu

Jiří Just

Das Werk „Summovník“ von Jan Augusta und sein Erhaltungsstand. Ein Beitrag zum Thema der Buchkultur bei der Böhmisches Brüder und der Möglichkeiten der weiteren Forschung. In der Zeit seiner Internierung auf der Burg Křivoklát schrieb Jan Augusta eine Postilla für das ganze Jahr (auf Tschechisch genannt *Summovník*), deren zwei Teile er um 1570 in einer nicht-brüderischen Druckerei herausgeben ließ. Das Werk galt eine lange Zeit für verschollen, im Jahr 2012 wurde es jedoch in einem Titel, der in der retrospektiven Bibliographie der alten tschechischen Drucke unter der Nummer 4055 registriert ist, identifiziert. Neben vier bekannten Exemplaren sind auch mehrere Bruchstücke des Druckes, die als eine Füllung der zeitgenössischen Einbände des brüderischen Ursprungs benutzt wurden, erhalten. Diese Tatsache hängt eng mit der Rezeption und dem Schicksal des Werkes von Augusta zusammen. Die Unitätsleitung lehnte die Ausgabe von *Summovník* ab, erlaubte die Verbreitung des Werkes nicht und in dieser Weise versuchte sie, es von der Welt zu räumen. Das Beispiel von *Summovník* macht auf neue Möglichkeiten in der Forschung über die Buchkultur der Brüderunität aufmerksam, konkret auf die Erforschung der Bruchstücke von gedruckten Werken, die in den institutionellen Bibliotheken erhalten sind.

Schlüsselwörter: Jan Augusta; Summovník; Buchkultur; Böhmisches Brüder

Před několika málo lety vzbudila pozornost části odborné veřejnosti zpráva o identifikaci postily Jana Augusty, která je obecně známá pod názvem *Summovník*.¹ Překvapivá přitom byla existence několika exemplářů *Summovníku* v institučních knihovnách a zejména fakt, že šlo o titul, který evidovala i česká retrospektivní bibliografie starých tisků, tzv. *Knihopis*.² Položka č. 4055, označená pod obecným názvem *Knihy*, do té doby nevbuzovala téměř žádný zájem badatelů.³ Na druhé straně je třeba vzít v potaz fakt, že tento tisk nabízí jen málo formálních znaků, o které by bylo možné se opřít při identifikaci jeho původce a zřejmě proto na tento pokus redaktoři Knihopisu zcela rezignovali.⁴

Poprvé na tisk Augustova kazatelského díla upozornil ve speciální studii v roce 2006 církevní historik Ota Halama, kterému se do rukou dostalo 34 listů *Summovníku*, vyňatých z vazby dnes již patrně nezjistitelného titulu z Knihovny Evangelické teologické fakulty UK Praha.⁵ Halama podrobil zlomek textu zběžné obsahové analýze, z jejichž výsledků upoutá také fakt, že biblický text perikop není identický z žádným českým překladem bible tištěným v 16. století. Dílo správně zasadil do kontextu literární

¹ Srov. TABITA LANDOVÁ, *Liturgie Jednoty bratrské (1457–1620)*, Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014, 129–133. K označení díla pojmem *Summovník* patrně vedly formalizované nadpisy výkladu perikopních textů – „Summa“. Není vyloučeno, že toto označení mohlo mít mírně hanlivý nebo ironický nádech. Ke kontextu díla srov. AMEDEO MOLNÁR, *Boleslavští bratři*, Praha: KEFB, 1952, 206–207; JOSEPH THEODOR MÜLLER, *Geschichte der Böhmischen Brüder. Bd. 2. 1528–1576*, Herrnhut: Verlag der Missionsbuchhandlung, 1931, 305–306.

² ZDENĚK V. TOBOLKA, FRANTIŠEK HORÁK, BEDŘIŠKA WIŽBÁLKOVÁ (eds.), *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století. Díl II., sv. 1–9*, Praha: Komise pro knihopisný soupis českých a slovenských tisků, 1939–1967. *Dodatky. Díl II., sv. 1–9*. Praha: NK ČR, 1994–2010.

³ Dílo je zde vedeno pod názvem *První díl knih služby slova Božího. Počíná se na šest neděl před Adventem a zadržuje v sobě památky pravd víry v Boha Otce a skutkův Pána Jezu Krista prvních, dětinství a mladosti jeho, též i památku všeho celého života jeho*, který dále paralelně používáme. Pokud je známo, *Summovníkem* se v průběhu 20. století zabýval pouze J. Vobr v rámci soupisu starých tisků uložených v MZK Brno: JAROSLAV VOBR, *České tisky Moravské zemské knihovny v Brně a jihomoravských klášterních knihoven z let 1501–1800. Tschechische Drucke der Mährischen Landesbibliothek in Brünn und der südmährischen Klosterbibliotheken aus den Jahren 1501–1800. Sv. 1*, Brno: MZK, 2005, č. 1277. Vobr tisk připsal pražské oficíně Jana Kosořského.

⁴ V následujícím pojednání se pokusíme krátce shrnout bádání o *Summovníku* v průběhu poslední dekády, kdy se toto dílo stalo opakovaným předmětem pozornosti. Posléze se budeme věnovat některým specifickým otázkám spojeným s jeho dochováním a na základě těchto faktů se na obecnější rovině pokusíme nastínit nové možnosti výzkumu bratrské knižní kultury.

⁵ OTA HALAMA, *Nález zlomku tištěné Postily Lukáše Pražského v kontextu dochovaných pramenů bratrského kazatelství, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků Národní knihovny České republiky 19 (2005–2006)*, 73–134.

tvorby jednoty bratrské, avšak identifikoval jej s nedochovanou postilou Lukáše Pražského, o jejíž existenci jsou k dispozici pouze nemnohé dobové zprávy.⁶ Celý text dochovaného zlomku edičně zpřístupnil čtenářům.⁷

V závěru léta 2011 zveřejnil Archiv jednoty bratrské v hornoluzickém Herrnhutu v neperiodickém oběžníku *Archivarius*, určeném pro členy tamního archivního spolku, anonymní zprávu o úspěšně provedené restauraci vazby konvolutu bratrských agend z poslední čtvrtiny 16. století,⁸ který je součástí archivního fondu starých tisků, mimořádně bohatého na bohemika protestantského, zejména bratrského původu. Pisatel zprávy přitom zmínil nález zlomku českého tisku, vyňatého při restauračních pracích z původní vazby. Jednalo se o pouhých deset listů, rozřezaných kdysi pro potřeby vazby na velikost oktávu. Shodou okolností bylo jedním z těchto listů poslední potištěné folio druhého dílu *Summovníku* s kolofonem,⁹ byť torzovité, se ztrátou části textu.

Další mezník při identifikaci Augustovy postily vyznačila, jak to u řady objevů bývá, náhoda. Při evidenci bohemikálních tisků v OSZK v Budapešti ve druhé polovině června 2012 za účelem přípravy bibliografie tištěných děl jednoty bratrské,¹⁰ byl během rutinní rešeršní práce s knihovním katalogem Arcanum evidován zjevně neúplný a jen velmi obecný záznam

⁶ Existenci Lukášovy postily potvrzuje Jan Blahoslav ve spise *Pilné rozjímání otázky té, sluší-li řeči Boží, Čtení svatá a Epístoly, od starodávna k nedělím přes celý rok přiložená opovrci a na ně více kázání nečiní, ale vyzdvihnouti jiný pořádek podlé článků víry obecné křesťanské* [...]; Acta Unitatis Fratrum, Praha, NA, depozit Unitätsarchiv Herrnhut: AB II R 1.1, sv. 9, fol. 67r: „Bratr Lukáš [...] pravdu Páně vysvětlil i kázáními kratšími i delšími na čtení a epístoly latině i česky, což ode vsí jednoty oblíbeno a přijato, toho i dobře i svatě užíváno jest a i ještě se užívá.“ Ještě zřetelněji pak dále: „[...] k čemuž b. Lukáš také zvláštních pomocí nadělal, to jest postilly, totiž kázání na ta čtení i epístoly přes celý rok, a to několikerým způsobem, i česky i latině.“ (Tamtéž, fol. 71v.) Na jiném místě je dokonce doložena existence dvojí Lukášovy postily, z nichž měla být jedna podle rozhodnutí bratrského synodu z r. 1561 vydána tiskem: „aby postilla ta prostřední [...] na čtení a epístoly nedělní maličko pozpravena, aby se s konfessí novou, i budoucí nápravou, smyslu Jednoty plného etc. dobře třefovala, vydána byla a vytištěna.“ (Tamtéž, fol. 88r.) Žádná další zpráva však dokonání tohoto záměru nepotvrzuje. Lukášovu postilu evidují JOSEPH THEODOR MÜLLER, *Geschichte der Böhmischen Brüder. Bd. 1. 1400–1528*, Herrnhut: Verlag der Missionsbuchhandlung, 1922, 543–544, č. 21; JOSEPH THEODOR MÜLLER, *Dějiny jednoty bratrské. Sv. 1*, přel. F. M. BARTOŠ, Praha: Jednota bratrská, 1923, 337, č. 21.

⁷ HALAMA, Nález zlomku tištěné Postily, 92–122.

⁸ *Archivarius. Mitteilungen aus dem Unitätsarchiv – Informationsblatt des Archivvereins* 2011, č. 26, 4. Jednalo se o starý tisk uložený in: Herrnhut, Unitätsarchiv: AB II R 5.7.

⁹ [AUGUSTA], *První díl knih služby slova Božího*, fol. z5.

¹⁰ Badatelská cesta do OSZK Budapest byla podniknuta s podporou Gerda Henkel Stiftung v rámci projektu „Bibliographia Unitatis. Bibliographisches Handbuch zum Studium der Geschichte der böhmischen und mährischen Brüderunität. Gedruckte Werke bis 1800

českého díla s náboženskou tematikou ze 16. století.¹¹ Při prvotním průzkumu tisku, uloženého zde na signatuře Ant. 460 byla zachycena nápadná podobnost tiskového písma se zmíněným zlomkem vyňatým z makulatury v Herrnhutu. S pomocí pracovníků budapeštské knihovny byl pak zjištěn úplnější záznam této knižní jednotky v katalogu budapeštských starých tisků vydaném na počátku 90. let 20. století.¹² Ten obsahoval odkaz na údaj *Knihopisu*, čímž byla cesta k dalšímu bádání podstatně zjednodušena. Při následné práci s exemplářem pražské Národní knihovny (ten *Knihopisem* evidován je a na rozdíl od exempláře budapeštského obsahuje oba díly *Summovníku*)¹³ byla pak v červenci 2012 potvrzena jeho shoda s výše zmíněným torzem posledního potištěného folia druhého dílu *Summovníku* z archivu herrnhutského, s jinými dochovanými listy herrnhutské makulatury, i se zlomky z knihovny ETF zkoumanými kolegou Halamou.

Identifikace anonymní dvoudílné postily s Augustovým *Summovníkem* postupně vyplynula z obsahové analýzy částí pražského exempláře a z konfrontace dobových i pozdějších pramenů, které existenci *Summovníku* reflektují. Zásadní informaci v tomto směru poskytla již ta část díla, v níž autor popisuje svou obtížnou osobní situaci v době dokončování jeho první části:

„[...] Nu buď z toho Pánu Bohu díka a chvála, což tuto dal napsati až potuďto, s rozličnými překážkami. Psalo by se i dále, není na čem, ani čím,¹⁴ nelze se toho dlouhým časem ani dokoupiti, ani dožebati, zjevně ani tajně, pro velikou bezbožnost a její tyranství, jehož Ty, všemohoucí Odplatiteli spravedlnosti a Mstiteli nepravosti, buď věrný a spravedlivý soudce a daj nad ním viděti slávu svou. O čemž nepochybuji, že tak učiniti ráčíš. Amen. Léta Páně 1556. Zkorigováno na druhý rok a skonáno první den po Hromnicích léta Páně tisícího pětistého padesátého sedmého [= 3. února 1557].“¹⁵

Po konfrontaci s dobovými bratrskými prameny a po přezkoumání životních běhů osob, kterých se informace o líčeném útisku v uvedené

und moderne Forschungsliteratur.“ Ohlášená publikace je v současné době ve stadiu závěrečných úprav textu s předpokládaným rokem vydání 2018.

¹¹ Online záznam je v současné době bohužel již nepřístupný.

¹² ERZSÉBET SOLTÉSZ, KATALIN VELENCZEI, ÁGNES W. SALGÓ, *Catalogus librorum sedecimo saeculo impressorum, qui in Bibliotheca Nationali Hungariae Széchényiana asservantur. Tom. 2.F–O*, Budapest: Bibliotheca nationalis Hungariae Széchényiana, 1990, 1374, č. K 84.

¹³ Praha, NK ČR: 54 B 5.

¹⁴ Srov. Blahoslavova slova o vězněném Augustovi: MIREK ČEJKA, DUŠAN ŠLOSAR, JANA NECHUTOVÁ (ed.), *Gramatika česká Jana Blahoslava*, Brno: Masarykova univerzita, 1991, 295: „Potom pak v vězení tom dlouhém [...] nemaje i nač i čím psáti [...]“.

¹⁵ [AUGUSTA], *První díl knih služby slova Božího*, fol. Ss5v–Ss6r. Za textem nenásleduje typická část impressa: místo tisku a jméno tiskaře. Fol. Ss6v je nepotištěno.

době mohla týkat, následovalo určení pravděpodobného autorství. Autorovy těžkosti v citované pasáži se velmi dobře shodovaly s osudy Jana Augusty, který, ač byl toho času vězněn na Křivoklátě,¹⁶ podle barvitého líčení jeho spoluvězně Jakuba Bílka zároveň vyvíjel velkorysou literární činnost. V rozporu s výše uvedenou datací nejsou ani Bílkovy informace o Augustově práci na *Summovníku*.¹⁷

Potvrzení této hypotézy, které postupně vedlo k jistotě ohledně autorství díla, následovalo v průběhu roku 2013 na základě konzultací s kolegyněmi Tabitou Landovou a Eliškou Baťovou, jejichž badatelská témata se osudů Jana Augusty bytostně dotýkají. Obě badatelky také informace o identifikaci Augustova *Summovníku* s výše uvedeným tiskem pražské Národní knihovny ČR publikovaly, přičemž došlo i na argumentaci, potvrzující Augustovo autorství.¹⁸ Obě autorky také mohly využít nově identifikované dílo v kontextu svého výzkumu v oblastech liturgiky a muzikologie. Kateřina Šmídová z Filozofické fakulty UK se pak v rámci své magisterské práce zabývala ortografií *Summovníku* a přinesla první plody analýzy Augustova díla z jazykovědného hlediska.¹⁹ Pozornost věnoval dílu i knihovědec Petr Voit ve svém monografickém pojednání o severinsko-kosořské tiskařské dynastii v první polovině 16. století,²⁰ přičemž za tiskaře s jistou opatrností určil Jiřího Melantricha z Aventina, avšak v otázce datace tisku zůstal závislý na citovaných údajích ze závěru prvního dílu.²¹

Charakter dochování díla poukazuje na nové možnosti související s výzkumem bratrské knižní kultury. Toto optimistické tvrzení lze odvodit na základě průzkumu dochovaných tisků *Summovníku*, zejména pak jeho zlomků, jejichž existence je v souvislostech se vznikem a následnými osudy Augustova díla klíčová. Věnujme nyní nejprve pozornost dochovaným tiskům *Summovníku*. Jak bylo již uvedeno, exemplář Národní knihovny ČR

¹⁶ JOSEF SMOLÍK, Jan Augusta na Křivoklátě, *Středočeský sborník historický* 8 (1973/1), 167–180; JIŘÍ JUST, Internace Jana Augusty na Křivoklátu jako příklad konfesního násilí a problém její interpretace, *Folia Historica Bohemica* 30 (2015/1), 33–46.

¹⁷ ELIŠKA BAŤOVÁ, Augustovo Registrum aneb Zpráva, co se kdy a o čem čísti má a jeho kontext: nové pohledy, in: P. HLAVÁČEK (ed.), *O Felix Bohemia! Studie k dějinám české reformace*, Praha: FF UK – Filosofía, 2013, 195–213; zde s. 200–202.

¹⁸ ELIŠKA BAŤOVÁ, Tisk Blahoslavových Evanجليí v kontextu bratrské liturgie a sakrální rétoriky, in: O. HALAMA (ed.), *Amica – Sponsa – Mater. Bible v čase reformace*, Praha: Kalich, 2014, 241–260, zde s. 243–244; LANDOVÁ, *Liturgie jednoty bratrské*, 126–133.

¹⁹ KATEŘINA ŠMÍDOVÁ, *Ortografie Augustova Summovníku*, Praha: FF UK, 2013 [nepublikovaná dipl. práce].

²⁰ PETR VOIT, *Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí. Sv. I. Severinsko-kosořská dynastie 1488–1557*, Praha: KLP, 2013, 58–59.

²¹ Vytisknutí celé postily kladl do roku 1558. (Tamtéž.)

je nejuplněji dochovaným z nám dnes známých, obsahuje oba díly postily a pravděpodobně nebyl postižen žádnou ztrátou fyzické části tisku. Je svázán v dobové slepotiskové vazbě, pravděpodobně bratrského původu,²² která je datovaná rokem 1571, avšak neposkytuje žádné další indicie ke zjištění vlastníka svazku.

Zmíněný exemplář Národní knihovny v Budapešti obsahuje pouze první díl a je defektní, chybí mu fol. A1, tedy titulní list, pokud nepředpokládáme ještě další nedochovanou tiskovou složku vevázanou před složku A, která by musela scházet shodně všem třem dochovaným prvními dílům, což sice není vyloučené, ale málo pravděpodobné. Exemplář OSzK je opatřen původní slepotiskovou polokoženou vazbou na dřevě, která nenese letopočet, ani žádné znaky jejího zadavatele. Svazek pochází z knihovny geograficky blíže neurčeného konventu servitů a obsahuje jeden datovaný záznam z roku 1791, kdy kniha patřila Jiřímu Ribayovi.²³

V institučních knihovnách jsou dochovány ještě dva další avšak neúplné tisky. Exemplář Moravské zemské knihovny v Brně obsahuje sice oba díly,²⁴ které jsou však defektní: u 1. dílu chybí fol. A1–2, fol. F6, B6 chybí též, avšak jsou dopsána ručně. Jiné listy jsou zčásti odtrženy a oba díly oříznuty až do textu poznámek, umístěných na okrajích. Poslední potištené folio 2. dílu (z5) je dochováno torzovitě. Oba svazky mají novější plátěnou polokoženou vazbu, na titulní straně druhého dílu je pozoruhodný vlastnický záznam z poloviny 17. století: „Tuto knihu výkladu Božích Řečí, já Jan Nygrin Novobydžovský, koupil jsem v domě farního ve vsi Krásný Hoře od Václava Stehlíka z[e] Smilova, 21. Februari 1649.“

Konečně čtvrtý známý exemplář *Summovníku*, uložený ve Slovenské národní knihovně v Martině,²⁵ obsahuje pouze druhý díl a je taktéž defektní: chybí řada listů z počátku tisku i z jeho závěru. Jde o jediný

²² Dedukce o bratrském původu vazby exempláře NK ČR se opírá o srovnání s materiálem, který byl přisouzen bratrským knihvazačským dílnám; srov. IVAN VÁVRA, Knižní vazby bratrské dílny ivančicko-kralické (1562–1620), in: *Historická knižní vazba. Sborník příspěvků k dějinám vazby a k metodice ochrany historických knižních vazeb* 5–9 (1966–1970), 86–160.

²³ V českých a maďarských institucích je dochováno množství svazků z někdejší knihovny tohoto slovenského lexikografa a sběratele starých tisků a rukopisů, zejména v NK ČR Praha a OSzK Budapešť. K jeho postavě srov. FERDINAND MENČÍK, *Jiří Ribay. Kapitola z dějin literárních*, Vídeň 1892; JOSEF VINTR, JANA PLESKALOVÁ, *Vídeňský podíl na počátcích českého národního obrození. J. V. Zlobický (1743–1810) a současníci: život, dílo, korespondence Wiener Anteil an den Anfängen der tschechischen nationalen Erneuerung. J. V. Zlobický (1743–1810) und Zeitgenossen: Leben, Werk, Korrespondenz*, Praha: Academia, 2004 (podle rejstříku).

²⁴ Brno, MZK: ST 3–38.383.

²⁵ Martin, SNK: IB 27963.

exemplář, který doposud nebyl podroben autopsii, ale podle relativně spolehlivého katalogu slovenských tisků 16. století, který pečlivě zaznamenává i provenienci, zřejmě není opatřen dobovou vazbou ani indiciemi, které by podaly svědectví o jeho někdejších vlastnících.²⁶

Pokud jde o dochované zlomky *Summovníku*, těch je k dispozici podstatně více souborů než výše představených tisků. Kromě již zmíněných zlomků z Knihovny ETF UK a z archivu jednoty v Herrnhutu nacházíme v *Knihopise* záznam dvou signatur se zlomky z Knihovny Královské kanonie premonstrátů na Strahově²⁷ a údaj o nesignovaných zlomcích v Ústředním církevním archivu ČCE. Po průzkumu učiněném v knihovně strahovských premonstrátů bylo zjištěno, že signatury se zlomky jsou zde ve skutečnosti tři²⁸ a obsahují – na základě srovnání rozměrů a společných znaků poškození jednotlivých listů – materiál vyňatý nejméně ze šesti různých vazeb. V těchto případech bohužel nemáme k dispozici přesné informace o tiscích, z jejichž vazeb byly zlomky vyňaty, k čemuž došlo pravděpodobně opět při restauračních pracích. Podle strojopisných informací někdejšího knihovníka Bohumila Ryby, které byly na konci 60. let 20. století připojeny ke strahovským signaturám zlomků, byla jedna z vazeb datována letopočtem 1603, to je však jediný konkrétní údaj, který dává málo naděje pro nalezení příslušného svazku.

V Ústředním církevním archivu ČCE se nacházejí zlomky vyňaté v listopadu 1944 z desek původní vazby čtvrtého dílu Kralické bible, tzv. Šestidílký. Vazba byla datována 1591. Jde celkem o čtyřicet listů dvou částí prvního dílu rovnoměrně rozdělených mezi makulaturu přední a zadní desky.²⁹

Vedle zlomků evidovaných v *Knihopise* se nadto dochoval jeden list *Summovníku*, do něhož byly zabaleny některé dopisy Archivu Matouše Konečného, objeveného v roce 2006 v Mladé Boleslavi v areálu bratrského Karmele.³⁰ V tomto případě jde o časově nejzazší druhotné užití *Summov-*

²⁶ HELENA SAKTOROVÁ, KLÁRA KOMOROVÁ, EMÍLIA PETRENKOVÁ, JÁN AGNET, *Tlače 16. storočia vo fondoch Slovenskej národnej knižnice Matice slovenskej*, Martin: Matica slovenská, 1993 (Generálny katalóg tlačí 16. storočia zachovaných na území Slovenska, 1), 231, č. 1100.

²⁷ Praha, Knihovna Královské kanonie premonstrátů na Strahově: 13/zl. a 489/zl.

²⁸ Dále zde jde o 11 zlomků *Summovníku* na sign. 636/zl. V celkovém součtu se jedná o 86 zlomků tisku.

²⁹ Praha, ÚCA ČCE: zl. 3. Informace o původu zlomků zaznamenal někdejší knihovník Antonín Frinta.

³⁰ Mladá Boleslav, Muzeum Mladoboleslavská, fond AMK, bez sign.

níku, pokud to takto eufemicky můžeme označit, Matouš Konečný svůj biskupský archiv narychlo ukryl až v roce 1620.³¹

Mezi další zlomky, které byly evidovány během posledních let v rámci soustavného průzkumu dochovaných bratrských tisků, patří i takové, které stále tvoří součást vazeb, ale lze je identifikovat díky částečné průhlednosti listu nalepeného na přideštní vazby. Ty pochopitelně nejsou zaznamenány v *Knihopise*. Podstatné je, že ve všech třech případech jde o díla, která byla svázána v bratrských knihvazačských dílnách. Jsou to:

1) *Rejstřík Písem svatých* z roku 1597 z Tschammerovy knihovny těšínského evangelického sboru, kde list *Summovníku* prosvítá na zadním přideštní.³²

2) *Písně duchovní evanjelistské* z roku 1594 ze strahovské knihovny.³³ Jejich vazba je datována 1595 a na předním přideštní lze rozpoznat fol. Vv3r, na zadním přideštní pak fol. w1r (tj. čtvrtá složka od konce 2. dílu) *Summovníku*.

3) *Artikulové sněmu markrabství moravského*, tj. usnesení zemského sněmu v Brně, vytištěné v roce 1601 a dochované v Univerzitní knihovně ve Wrocławu (jde o svazek z někdejší knihovny Karla st. ze Žerotína).³⁴ Zde je bratrská provenience knihvazačské dílny dokonce potvrzena rukopisnou poznámkou na přední předsádce svazku: „Tento sněm vázal b[ratr] Daniel Škop v Lukovci léta 1605.“ Na předním i zadním přideštní vazby prosvítá list *Summovníku*, přičemž text na předním přideštní sice nelze identifikovat spolehlivě, ale na zadním přideštní, kde je viditelný zřetelněji, ano: jde o část fol. y1r ze závěru druhého dílu.

Z tohoto přehledu zachycených zlomků lze vyvodit dva hlavní závěry: Ze žádného jiného bratrského tištěného titulu se nedochovalo tak velké množství materiálu použitého jako makulatura k výplni vazby, jako z Augustova *Summovníku*. Zlomků jiných bratrských tisků vyňatých z vazby je evidováno několik, ale vždy je doložen relativně malý počet takto dochovaných listů, které většinou sloužily jako korekturní obtah pro tiskárnu a nesou stopy zásahů redaktorů. Výjimku tvoří např. několik tiskových archů *Rejstříku Písem svatých* z roku 1597 z fondů pražské Knihovny Akademie věd, na nichž nejsou patrné žádné korekturní zásahy,

³¹ Srov. Jiří Just, Markéta Křosová, Martin Steiner (ed.), „*Hned jsem k Vám dnes naschválí poslika svého vypravil.*“ – *Kněžská korespondence Jednoty bratrské z českých diecézí z let 1610–1618*, Dolní Břežany – Praha: Scriptorium, 2011, 40–41.

³² Cieszyn, Biblioteka i Archiwum im. B. R. Tschammera: BT SD 00475 I. V případě tisku *Rejstříku* se jedná o položku *Knihopis*, č. 14797.

³³ Praha, Knihovna Královské kanonie premonstrátů na Strahově: FP II 7. *Knihopis*, č. 12868.

³⁴ Wrocław, BU: 508.686. *Knihopis*, č. 617.

ale ani u tohoto zlomku nelze vyloučit, že byl původně určen k provedení korektur.³⁵

A za druhé: Většina tisků, v nichž se dochovaly zlomky *Summovníku* užité jako makulatura pro výplň vazby, ať již byly tyto zlomky vyjmuty nebo nadále tvoří součást vazby, byly svázány v bratrských knihvazačských dílnách. I u čtvrtého dílu Bible kralické, z něhož pocházejí zlomky uložené v ÚCA ČCE to lze předpokládat – nejen vzhledem k tomu, že u drtivé části dochovaných svazků Šestidílký s původní vazbou je tato vazba bratrského původu, ale v tomto případě naopak nálezu makulatury zpětně potvrzuje s vysokou pravděpodobností bratrský původ vazby. Jak je možné dospět k tomuto mínění?

Celý stav ohledně dochování *Summovníku* nelze vysvětlit jinak, než že volné složky Augustova díla měly být tímto způsobem, zřejmě z rozhodnutí bratrských biskupů, záměrně zprovozeny ze světa. Buď ještě na sklonku Augustova života nebo po jeho smrti se vedení jednoty zmocnilo zbývajících nesvázaných exemplářů Augustovy postily,³⁶ kterých zjevně stále bylo velké množství, aby tímto způsobem znemožnilo jejich další distribuci mezi čtenáře.³⁷ Při likvidaci *Summovníku*, kdy byly jeho tiskové složky využity jako výplň vazeb bratrských tisků, šlo o tak velké množství papíru,³⁸ že tento proces trval desítky let a ještě v roce 1620 byly k dispozici volné listy *Summovníku*, využívané zcela jiným způsobem, než k jakému bylo toto dílo svým autorem původně určeno.

³⁵ Praha, KNAV: TF 121.

³⁶ Oprávnění k takovému kroku dávalo bratrským biskupům usnesení synodu, který zasedal v Prostějově roku 1549. Bratři se usnesli, že „spisové bratřští všickni, zvlášť psaní, kdež by kteří po těch, jenž zemřeli neb zemrou, zůstávající byli, pilně od starších mají opatrování býti, aby nehynuli.“ (ANTONÍN GINDELY [ed.], *Dekrety Jednoty bratrské*, Praha: I. L. Kober, 1865, 170.)

³⁷ Jakým způsobem k nabytí Augustovy pozůstalosti biskupy došlo, nelze již pravděpodobně zjistit. Z jistých náznaků lze soudit, že v posledních letech svého života se Augusta těšil podpoře synů Arnošta z Krajků na Mladé Boleslavi. Podle zprávy dvanáctého svazku *Akt jednoty bratrské* (k roku 1578) nejmladší z nich, Adam, nechodil kvůli svým sporům s knězem Janem Kálemem do sboru na bohoslužby, ale raději doma čítal své čeledi Augustův *Summovník*; Acta Unitatis Fratrum, Praha, NA, depozit Unitätsarchiv Herrnhut: AB II R 1.1, sv. 12, fol. 436v. Z pera jezuitů Václava Brože-Brosia se dokonce dochovala zpráva, že po Adamově smrti v roce 1588 byly v pozůstalosti mezi jeho knihami nalezeny i některé spisy Jana Augusty; VÁCLAV BROŽ, *Vejstraha všem věrným Čechům i jiným pravého náboženství milovníkům* [...], Litomyšl: Ondřej Graudenc?, 1589 (*Knihopis*, č. 1306), fol. C2r. Je tedy dokonce možné, že vedení jednoty se k Augustově pozůstalosti mohlo dostat teprve po roce 1588. Oprávněnosti této hypotézy by nasvědčoval i fakt, že vazby knih, v nichž byly nalezeny zlomky *Summovníku*, pocházejí teprve z posledního desetiletí 16. století a z počátku století následujícího.

³⁸ Oba díly *Summovníku* mají celkem 610 listů foliového formátu.

Pro takto odvážné tvrzení lze nalézt příslušné podpůrné důkazy, které souvisejí s dlouhotrvajícím napětím mezi vedením jednoty a Janem Augustou.³⁹ V korespondenci Matouše Konečného máme přímý doklad o záměrném ničení textů vzniklých v období Augustova sporu s bratrskými biskupy. Přerovský biskup Jan Lanecký sděluje 1. března 1616 Matoušovi Konečnému své mínění o tom, jak naložit s dochovaným textem tzv. rejstříku officiorum, s dokumentem, který obsahoval soupis práv a povinností jednotlivých stupňů bratrské duchovní správy, zejména biskupů a členů úzké rady.⁴⁰ Rukopis, který zmiňuje Lanecký, zřejmě obsahoval Augustovy komentáře či návrhy na doplnění, neboť sám píše: „Rejstřík officiorum starý za spálení hodný soudím, k čemu chovati to? Třebas potomci k zlému by toho užili a Augustova hanba předce by zůstala živá. Otcové naši těch opravených nechali nám, ale zmatrkované a počarované potrhali neb spálili, takže jich nemáme. I tuto tak učiníme.“⁴¹ V zájmu objektivity je však třeba zmínit, že jiné podobné zprávy, které by zachycovaly záměrnou likvidaci konkrétní písemnosti vysoce postavenými bratrskými duchovními, se nedochovaly. Vzhledem k Laneckého svědectví je však nelze vyloučit.

Z korespondence Konečného archivu zároveň vyplývá, že Augustovo jméno mělo v jednotě ještě na počátku 17. století velmi špatný zvuk a termínu „augustovati“ se, jak je zřejmé z dopisů, používalo v silně negativním smyslu pro označení panovačného jednání jiným nadřízených duchovních. Je to zřejmé například tehdy, když Jan Lanecký podrážděně reagueje na informace o chování pražského seniora Matěje Cyra, který si ve svém úřadu počínal patrně příliš sebevědomě, ne-li přímo bezohledně. Lanecký

³⁹ Vzájemný nesoulad je patrný již v době, kdy se oslabená úzká rada jednoty snažila zajistit řádné fungování bratrské správy dodatečnou volbou biskupů, pro niž Augusta odmítal dát svolení. Silil pak s jeho trvalými snahami ovlivňovat další směřování jednoty, kde se již projevilo více faktorů, jako byl např. generační rozdíl mezi jeho osobou a novými členy úzké rady a dynamický vývoj konfesní situace v Čechách a na Moravě (JUST, *Inter-nance Jana Augusty*, 41). Augusta u vedení jednoty narazil také se svými publikačními záměry a s návrhem reformy souboru perikop (srov. BAŘOVÁ, *Augustovo Registrum*, 201; LANDOVÁ, *Liturgie Jednoty bratrské*, 124–129). Odpor biskupů vyvolal i jeho souhlas s přiznáním se k církvi podobojí, které se mělo stát podmínkou jeho propuštění (JOSEF SMOLÍK, *Bratr Jan Augusta*, Praha: Kalich, 1984, 77–80). Komplikovanost tohoto vztahu je dobře doložena dochovanými prameny, srov. GINDELY (ed.), *Dekrety Jednoty bratrské*, 203–207. Rozpory se nepodařilo překonat ani po propuštění bratrského biskupa z křivoklátské internace a gradovaly právě Augustovými pokusy vydat i přes odpor úzké rady *Summovník* tiskem, jak bude patrné z dalšího líčení.

⁴⁰ K tomuto dokumentu srov. usnesení synodů v Přerově z let 1562 a 1567; GINDELY (ed.), *Dekrety Jednoty bratrské*, 208–212 a 221. Předmluva k dokumentu je zaznamenána v zápise synodu, který zasedal v roce 1570 v Mladé Boleslavi; tamtéž, 226–229.

⁴¹ Mladá Boleslav, Muzeum Mladoboleslavska, fond AMK: A3251/Lanecký/51.

píše 11. listopadu 1616 Konečnému: „B. Cýrovi když budu psáti, dám na jeho psání mne poslané odpověd. Dí, že s ním jako s otrokem zacházím. Vysvětlím mu to a doložím, že dokudž bude blázniti a pýchu svou provoditi nad námi, že i touže budu psáti a před staršími o ni [tj. o tu pýchu – J. J.] míti činiti. Jemu pak z rukou sobě vzíti nedám, což mi Bůh a řád Jednoty svěřil a poručil. Cítím já ducha jeho a se mnou i jiní Moravané⁴² a protože po smrti mé a Vaší najdou se jonáci na něho. Necht' ví, že jemu nad sebou papežovati a augustovati nedají.“⁴³

V jiném dopise Lanecký s obavami uvažuje o situaci, k níž by mohlo dojít, pokud by na Matěje Cyra, jenž byl, jak je zřejmé z jiných dopisů, konfliktní povahy, připadlo prvenství mezi bratrskými biskupy: „bychom tak toho ducha augustovského v B. Cyrovi skloniti mohli [...] nebo B. Cyrus zle by regoal, kdyby k přednosti větší v Jednotě přišel.“⁴⁴ Tyto dochované a nově zjištěné zprávy nejsou v rozporu se vztahem bratrských biskupů k Janu Augustovi, tak jak se vyhroutil v závěru jeho života, je pouze překvapivé, že výrazně negativní památka na Augustu přetrvávala ještě během prvních desetiletí 17. století.

Pokud jde o samotný *Summovník*, ze zjištěných souvislostí je zřejmé, že Augustovi se již nepodařilo vytisknout jeho třetí díl. Dostatečným důkazem je neúplnost textů postily. První díl začíná první adventní nedělí, druhý končí teprve kázáním na Svatodušní úterý. Nebyla také prokázána existence zlomku, který by náležel do třetího dílu *Summovníku* a pravděpodobně ji ani nelze očekávat.⁴⁵ Z dopisu bratrských biskupů Janu Augustovi, jehož znění bylo přijato usnesením bratrského synodu 1. září 1570 v Mladé Boleslavi, víme, že vedení jednoty usilovalo o zastavení tisku, který zjevně určitou dobu již probíhal: „nyní tomu sme vyrozuměli, že předce ta kniha se dělá a s ní se pospíchá [...] proto my [...] Vás všickni jako otce milého [...] prosíme [...], abyšte na ten čas tištění té knihy zanechali až do našeho společného s Vámi shledání a o to všecko dostatečné promlu-

⁴² Míněny jsou jiní duchovní jednoty bratrské z obou moravských diecézí. Formulace nasvědčuje tomu, že mezi českými a moravskými bratrskými diecézemi byla vzhledem k mírně disparátnímu vývoji jednoty v obou zemích určitá rivalita.

⁴³ Mladá Boleslav, Muzeum Mladoboleslavska, fond AMK: A3251/Lanecký/58.

⁴⁴ Jan Lanecký Matoušovi Konečnému 3. srpna 1615. Mladá Boleslav, Muzeum Mladoboleslavska, fond AMK: A3251/Lanecký/44. Ve sboru bratrských biskupů se stával prvním mezi ostatními ten, který byl ve svém úřadě nejdélejší dobu. Tento první biskupský úřad byl v jednotě označován jako „biskup-sudí“. V době vzniku výše uvedeného dopisu jej zastával právě Jan Lanecký.

⁴⁵ Všechny dochované zlomky pocházejí buď z prvního nebo druhého dílu *Summovníku*.

vení“.⁴⁶ Je pozoruhodné, že i přesto se Augustovi podařilo před bratrskými biskupy zatajit vytištění již tak rozsáhlých prvních dvou částí svého díla.

Vzhledem k osudu, jaký *Summovník* potkal, může pak ujišťování Augustovy bratrskými biskupy ve výše citovaném listu působit až ironicky:

„[...] však to nepřilíší dlouhé prodlení a poodložení nic tomu všemu, což již vytištěno jest, na škodu nebude. Také, bude-li tak vůle Boží, ne nespasné i dílo to raději doma doděláno býti může, poněvadž impressí svou dostatečnou v jednotě máme a mnohem bezpečněji, ješto poně tamto hrozné některým jest nebezpečností, a již se na ně číhá“.⁴⁷

Nakolik slova biskupů o nebezpečí hrozícím těm, kteří nosili čistopis Augustova textu do tiskárny, odpovídala realitě, nebo do jaké míry bylo toto tvrzení účelovou součástí argumentační strategie biskupů, nelze objektivně posoudit. Potvrzují však již známý fakt, že *Summovník* nespasnil světlo světa v bratrské tiskárně.

I přes zásahy úzké rady je z jiných dokumentů zřejmé, že šíření Augustovy postily nebylo ani v řadách jednoty možné zabránit dokonale. Dokládá to existence rukopisu Augustova *Summovníku* v jednom z českých bratrských sborů ještě ve druhém desetiletí 17. století. Inventář majetku sboru v Turnově k roku 1610 mezi tituly sborové knihovny uvádí „Dva díly postily b[ratra] Jana Augusty.“⁴⁸ Inventář téhož sboru psaný o šest let později dokonce přináší upřesňující informaci: „Dva díly postille b[ratra] Jana Augusty psané in quarto.“⁴⁹ Ze strohé informace nelze zjistit, zda jde o opis tisku, což je snad pravděpodobnější, o jeden z opisů *Summovníku* vzniklý ještě v době před jeho vytištěním, nebo dokonce o Augustův či Bílkův autograf. Paradoxní na tomto záznamu je, že boleslavský biskup Matouš Konečný, který v rámci povinností svého úřadu inventáře sborů své diecéze evidoval (a proto se nám i dochovaly), přešel existenci Augustova *Summovníku* v Turnově bez povšimnutí, nebo mu prostě nevadila.

Pojednání o dochovaných exemplářích a zlomcích Augustovy postily zvané *Summovník* můžeme uzavřít malým zamyslením nad perspekti-

⁴⁶ GINDELY (ed.), *Dekrety Jednoty bratrské*, 229.

⁴⁷ Tamtéž, 229–230. Za symbolickou tečku za Augustovým *Summovníkem* ze strany jednoty můžeme považovat vytištění postily Ondřeje Štefana v roce 1575, kterým měla být do ruky bratrských kněží dána schválená sbírka kázání na všechny neděle a svátky církevního roku. [ONDŘEJ ŠTEFAN], *Výklad Řečí Božích, kteréž v dny nedělní a sváteční v shromážděních křesťanských od učitelův jednoty bratrské obecně předkládány bývají*, [Ivančice: tiskárna jednoty bratrské], 1575. (*Knihopis*, č. 15953.)

⁴⁸ Mladá Boleslav, Muzeum Mladoboleslavsko, fond AMK: A3254/Turnov/O/V/1610, fol. 2v.

⁴⁹ Mladá Boleslav, Muzeum Mladoboleslavsko, fond AMK: A3254/Turnov/V/1616, fol. 2r.

vami budoucího bádání. Dochované zlomky Augustova díla ukazují, že i velké instituční knihovny stále nabízejí příležitosti objevné badatelské práce s doposud neznámým materiálem. Jedním z možných zdrojů jsou právě sbírky rukopisných a tištěných zlomků, namnoze stále ještě čekající na zpracování, které sice nepřitahují tolik pozornosti badatelů, ale o to větší překvapení mohou skrývat. Příkladem takových „pokladů“ jsou rozsáhlé sbírky rukopisných zlomků v Knihovně Národního muzea, které jsou v současné době katalogizovány.⁵⁰ Dochovala se v nich celá řada textů (zejména administrativní povahy), jež mohou významným způsobem přispět k dalšímu bádání o dějinách jednoty bratrské v 16. a 17. století.

Užití prameny a literatura

Rukopisy

Acta Unitatis Fratrum, Praha, NA, depozit Unitätsarchiv Herrnhut: AB II R 1.1, sv. 12.

[BLAHOŠLAV, JAN], *Pilné rozjímání otázky té, sluší-li řeči Boží, Čtení svatá a Epištoly, od starodávna k nedělím přes celý rok přiložená opovrci a na ně více kázání nečiní, ale vyzdvihnouti jiný pořádek podlé článků víry obecné křesťanské [...]*; *Acta Unitatis Fratrum*, Praha, NA, depozit Unitätsarchiv Herrnhut: AB II R 1.1, sv. 9, fol. 64r–101r.

Inventář majetku bratrského sboru v Turnově z roku 1610; Mladá Boleslav, Muzeum Mladobolesavska, fond AMK: A3254/Turnov/O/V/1610.

Inventář majetku a soupis osob bratrského sboru v Turnově z roku 1616; Mladá Boleslav, Muzeum Mladobolesavska, fond AMK: A3254/Turnov/V/1616.

List Jana Laneckého Matoušovi Konečnému z 3. srpna 1615; Mladá Boleslav, Muzeum Mladobolesavska, fond AMK: A3251/Lanecký/44.

List Jana Laneckého Matoušovi Konečnému z 1. března 1616; Mladá Boleslav, Muzeum Mladobolesavska, fond AMK: A3251/Lanecký/51.

List Jana Laneckého Matoušovi Konečnému z 11. listopadu 1616; Mladá Boleslav, Muzeum Mladobolesavska, fond AMK: A3251/Lanecký/58.

⁵⁰ JIŘÍ BENEŠ et al., *Rukopisné zlomky Knihovny Národního muzea. Signatury 1 B a 1 C*, Praha – Dolní Břežany: Národní muzeum – Scriptorium, 2015; VLASTIMIL BROM et al., *Rukopisné zlomky Knihovny Národního muzea. Signatury 1 D, 1 E a 1 G*, Praha: Národní muzeum – Scriptorium, 2016.

Staré tisky

- Artikulové sněmu Markrabství moravského*, Brno 1601. (*Knihopis*, č. 617. Wrocław, UB: 508.686.)
- VÁCLAV BROŽ, *Vejstraha všem věrným Čechům i jiným pravého náboženství milovníkům [...]*, Litomyšl: Ondřej Graudenc?, 1589. (*Knihopis*, č. 1306. Praha, NK ČR: 54 F 28, přív. 2.)
- [AUGUSTA, JAN], *První díl knih služby slova Božího. Počíná se na šest nedělí před Adventem a zdržuje v sobě památky pravd víry v Boha Otce a skutkův Pána Jezu Krista prvních, dětinství a mladosti jeho, též i památku všeho celého života jeho*, b. m. [1570]. (*Knihopis*, č. 4055. Dochované exempláře: Praha, NK ČR: 54 B 5; Budapest, OSzK: Ant. 460; Brno, MZK: ST 3–38.383; Martin, SNK: IB 27963; dochované zlomky: Praha, Knihovna Královské kanonie premonstrátů na Strahově: 13/zl., 489/zl. a 636/zl.; Praha, ÚCA ČCE: zl. 3; Mladá Boleslav, Muzeum Mladoboleslavska, fond AMK, bez sign.)
- Písňe duchovní evanjelistské*, [Kralice] 1594. (*Knihopis*, č. 12868. Praha, Knihovna Královské kanonie premonstrátů na Strahově: FP II 7.)
- [ONDŘEJ ŠTEFAN], *Výklad Řečí Božích, kteréž v dny nedělní a sváteční v shromážděních křesťanských od učitelův jednoty bratrské obecně předkládány bývají*, [Ivančice] 1575. (*Knihopis*, č. 15953. Praha, NK ČR: 54 E 5421/1–2.)
- Rejstřík Písem svatých*, [Kralice] 1597. (*Knihopis*, č. 14797. Cieszyn, Biblioteka i Archiwum im. B. R. Tschammera: BT SD 00475 I.)
- Rejstřík Písem svatých*, [Kralice] 1597. (*Knihopis*, č. 14797. Praha, KNAV: TF 121.)

Edice

- ČEJKA, MIREK; ŠLOSAR, DUŠAN; NECHUTOVÁ, JANA (eds.), *Gramatika česká Jana Blahoslava*, Brno: Masarykova univerzita, 1991.
- GINDELY, ANTONÍN (ed.), *Decrety Jednoty bratrské*, Praha: I. L. Kober, 1865.
- JUST, JIŘÍ; KLOSOVÁ, MARKÉTA; STEINER, MARTIN (eds.), *„Hned jsem k Vám dnes naschvalí poslíka svého vypravil.“ – Kněžská korespondence Jednoty bratrské z českých diecézí z let 1610–1618*, Dolní Břežany–Praha: Scriptorium, 2011.

Literatura

- Archivarius. Mitteilungen aus dem Unitätsarchiv – Informationsblatt des Archivvereins* 26 (2011).
- BAŤOVÁ, ELIŠKA, Augustovo Registrum aneb Zpráva, co se kdy a o čem čísti má a jeho kontext: nové pohledy, in: P. HLAVÁČEK (ed.), *O Felix Bohemia! Studie k dějinám české reformace*, Praha: FF UK – Filosofía, 2013, 195–213.
- BAŤOVÁ, ELIŠKA, Tisk Blahoslavových Evanjelií v kontextu bratrské liturgie a sakrální rétoriky, in: O. HALAMA (ed.), *Amica – Sponsa – Mater. Bible v čase reformace*, Praha: Kalich, 2014, 241–260.
- BENEŠ, JIŘÍ et al., *Rukopisné zlomky Knihovny Národního muzea. Signatury 1 B a 1 C*, Praha–Dolní Břežany: Národní muzeum – Scriptorium, 2015.
- BROM, VLASTIMIL et al., *Rukopisné zlomky Knihovny Národního muzea. Signatury 1 D, 1 E a 1 G*, Praha: Národní muzeum – Scriptorium, 2016.
- HALAMA, OTA, Nález zlomku tištěné Postily Lukáše Pražského v kontextu dochovaných pramenů bratrského kazatelství, *Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků Národní knihovny České republiky* 19 (2005–2006), 73–134.
- JUST, JIŘÍ, Internace Jana Augusty na Křivoklátu jako příklad konfesního násilí a problém její interpretace, *Folia Historica Bohemica* 30 (2015/1), 33–46.
- LANDOVÁ, TABITA, *Liturgie Jednoty bratrské (1457–1620)*, Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014.
- MENČÍK, FERDINAND, *Jiří Ribay. Kapitola z dějin literárních*, Vídeň 1892.
- MOLNÁR, AMEDEO, *Boleslavští bratři*, Praha: KEFB, 1952.
- MÜLLER, JOSEPH THEODOR, *Geschichte der Böhmischen Brüder. Bd. 1. 1400–1528*, Herrnhut: Verlag der Missionsbuchhandlung, 1922.
- MÜLLER, JOSEPH THEODOR, *Geschichte der Böhmischen Brüder. Bd. 2. 1528–1576*, Herrnhut: Verlag der Missionsbuchhandlung, 1931.
- MÜLLER, JOSEPH THEODOR, *Dějiny Jednoty bratrské. Sv. 1*, F. M. BARTOŠ (přel.), Praha: Jednota bratrská, 1923.
- SAKTOROVÁ, HELENA; KOMOROVÁ, KLÁRA; PETRENKOVÁ, EMÍLIA; AGNET, JÁN, *Tlače 16. storočia vo fondoch Slovenskej národnej knižnice Matice slovenskej*, Martin: Matica slovenská, 1993 (Generálny katalóg tlačí 16. storočia zachovaných na území Slovenska, 1).
- SOLTÉSZ, ERZSÉBET; VELENCZEI, KATALIN; SALGÓ, ÁGNES W., *Catalogus librorum sedecimo saeculo impressorum, qui in Bibliotheca Nationali*

- Hungariae Széchényiana asservantur. Tom. 2. F–O*, Budapest: Bibliotheca nationalis Hungariae Széchényiana, 1990.
- SMOLÍK, JOSEF, *Bratr Jan Augusta*, Praha: Kalich, 1984.
- SMOLÍK, JOSEF, Jan Augusta na Křivoklátě, *Středočeský sborník historický* 8 (1973/1), 167–180.
- ŠMÍDOVÁ, KATEŘINA, *Ortografie Augustova Summovníku*, Praha: FF UK, 2013 [nepublikovaná diplomová práce].
- TOBOLKA, ZDENĚK V.; HORÁK, FRANTIŠEK; WIŽĎÁLKOVÁ, BEDŘIŠKA (eds.), *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století. Díl II., sv. 1–9*, Praha: Komise pro knihopisný soupis českých a slovenských tisků, 1939–1967. *Dodatky. Díl II., sv. 1–9*. Praha: NK ČR, 1994–2010.
- VÁVRA, IVAN, Knižní vazby bratrské dílny ivančicko-kralické (1562–1620), in: *Historická knižní vazba. Sborník příspěvků k dějinám vazby a k metodice ochrany historických knižních vazeb* 5–9 (1966–1970), 86–160.
- VINTR, JOSEF; PLESKALOVÁ JANA, *Vídeňský podíl na počátcích českého národního obrození. J. V. Zlobický (1743–1810) a současníci: život, dílo, korespondence Wiener Anteil an den Anfängen der tschechischen nationalen Erneuerung. J. V. Zlobický (1743–1810) und Zeitgenossen: Leben, Werk, Korrespondenz*, Praha: Academia, 2004.
- VOBR, JAROSLAV, *České tisky Moravské zemské knihovny v Brně a jihomoravských klášterních knihoven z let 1501–1800. Tschechische Drucke der Mährischen Landesbibliothek in Brünn und der südmährischen Klosterbibliotheken aus den Jahren 1501–1800. Sv. 1*, Brno: MZK, 2005.
- VOIT, PETR, *Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí. Sv. 1. Severinsko-kosořská dynastie 1488–1557*, Praha: KLP, 2013.